

**SOCIETATEA DE ȘTIINȚE ISTORICE
DIN ROMÂNIA**

**STUDII ȘI ARTICOLE
DE ISTORIE
LXXXVII**

2020

CUPRINS

I. DE LA RĂZBOI LA PACE LA FINELE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1918-1923)

Bogdan TEODORESCU: <i>Ioan Berberianu și periodicul „Liberalul Constanței”</i>	7
Maria Cristina ILINCUȚA: <i>Comemorarea eroilor din Comarnic (Prahova): instituții, actori, practici (1920-1947)</i>	31
Ion BUNESCU: <i>Intermarium, federalism și cooperare între 1918-1922</i>	47
Marian CURCULESCU: <i>Atitudini, speranțe, împliniri și decepții în rândul țărănimii din România la începutul perioadei interbelice (1918-1921)</i>	67

II. SURSE NOI ÎN CERCETAREA ISTORICĂ

Edith-Adriana UNCU: <i>Inscripțiile în limba greacă din cimitirul maritim din orașul Sulina: o sursă insuficient exploatată pentru investigarea comunității elene locale</i>	96
Emil BOBOESCU, Ana-Cristina IRIAN, Nicolae MACOVEI: <i>Cutiile Lumière din București – o serie fotografică și o cursă automobilistică de la începutul secolului al XX-lea</i>	127
Valentin MAIER: <i>Fondul arhivistic Academia de Studii Economice (anii 1950)</i>	161

III. ISTORIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Mihai VLĂDUȚ: <i>Evoluția studiilor românești de astronomie și geodezie la Iași și București în secolul XIX</i>	168
---	-----

IV. DIDACTICĂ ȘI MANAGEMENT EDUCAȚIONAL ÎN PREDAREA ȘI ÎNVĂȚAREA ISTORIEI. ANALIZE ȘI OPINII

Ana PREDA-TUDOR: <i>Dosar metodic – Primul Război Mondial</i>	189
Florina BĂȚĂGUI, Răzvan BĂȚĂGUI: <i>Revoluția din 1989 – Metode de predare-învățare în școală și în afara ei</i>	208
Alina Ramona ȚICU: <i>Instruirea asistată de calculator I.A.C.), tehnologie auxiliară a procesului instructiv-educativ la disciplina istorie – între teorie și practică</i>	215

V. MISCELLANEA

<i>Statutul Societății de Științe Istorice din România</i>	228
<i>Conducerea Societății de Științe Istorice din România (2019-2023)</i>	237

VI. RECENZII

Victor NEUMANN, <i>Istoria evreilor din România</i> , București, Hasefer, 2018 (Iuliana Galeș)	238
LORD KINROSS, <i>Istoria Imperiului Otoman. Mărirea și decăderea Imperiului Turc</i> , București, Orizonturi, 2019 (Ovidiu Raetchi)	240
Steven PINKER, <i>Iluminismul azi. Argumente în favoarea rațiunii, științei, umanismului și progresului</i> , Cluj-Napoca, ASCR, 2019 (Cristian Verziu)	244
Marius TURDA, Maria Sophia QUINE, <i>Istorie și rasism. Ideea de rasă de la Iluminism la Donald Trump</i> , Iași, Polirom, 2019 (Alexandra Fulgeanu)	247
Orlando FIGES, <i>Crimeea. Ultima cruciadă</i> , Iași, Polirom, 2019 (Mihaela Florea Constantinescu)	250
Adi DOHOTARU, <i>Socialiștii. O moștenire (1835-1921)</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Valentin Gheonea)	255
Francesco GUIDA, <i>România în secolul XX</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Florin Vasilică Pascaru)	261
Maria BUCUR, <i>Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale</i> , Iași, Polirom, 2019 (Ana-Maria Iosif)	266
Andrei URSU, Roland O. THOMASSON, Mădălion HODOR, <i>Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității din Decembrie 1989</i> , Iași, Polirom, 2019 (Iulian Hisom)	269
Dorina ROȘCA, <i>Le grand tournant de la société moldave. «Intellectuels» et capital social dans la transformation post-socialiste</i> , Paris, Presses de l'INALCO, 2019 (Ionuț Marcu)	271
Oana ZAMFIRACHE (coord.), <i>Corupția ucide?</i> , București, Curtea Veche Publishing, 2019 (Elena Gheonea)	274
In memoriam Nichita Adăniloiaie	278
In memoriam Gheorghe Râncu	281
In memoriam Alexandru Barnea	284

CONTENTS

I. FROM WAR TO PEACE AT THE END OF THE FIRST WORLD WAR (1918-1923)

Bogdan TEODORESCU: <i>Ioan Berberianu and the Newspaper „Liberalul Constanței”</i>	7
Maria Cristina ILINCUȚA: <i>The Commemoration of Heroes from Comarnic (1920-1947): Institutions, Actors, Practices</i>	31
Ion BUNESCU: <i>Intermarium, Federalism and Cooperation 1918-1922</i>	47
Marian CURCULESCU: <i>Attitudes, Hopes, Achievements and Dissapointments among the Romanian Peasantry at the beginning of the Interwar Period (1918-1921)</i>	67

II. NEW SOURCES IN HISTORICAL RESEARCH

Edith-Adriana UNCU: <i>Funerary Inscriptions in Greek in the Maritime Cemetery of Sulina: Source of a Multidimensional Investigation of the Local Greek Community</i>	96
Emil BOBOESCU, Ana-Cristina IRIAN, Nicolae MACOVEI: <i>Lumière Boxes in Bucharest – A Series of Photographs and a Car Race at the beginning of the 20th Century</i>	127
Valentin MAIER: <i>The Archive Fund Bucharest University of Economic Studies (1950s)</i>	161

III. HISTORY OF EDUCATION

Mihai VLĂDUȚ: <i>Evolution of Romanian Studies of Astronomy and Geodesy in Iași and Bucharest in the 19th Century</i>	168
---	-----

IV. DIDACTICS AND EDUCATIONAL MANAGEMENT IN TEACHING AND LEARNING HISTORY. ANALYSES AND OPINIONS

Ana PREDA-TUDOR: <i>Methodical Toolbox – The First World War</i>	189
Florina BĂȚĂGUI, Răzvan BĂȚĂGUI: <i>The Romanian Revolution of December 1989: Learning and Teaching Methodes in and out of School</i>	208
Alina Ramona ȚICU: <i>Computer Assisted Learning as Auxiliary Technology Involved in the Process of Learning History – Between Theory and Practice</i>	215

V. MISCELLANEA

<i>Statute of the Societatea de Științe Istorice din România</i>	228
<i>Leadership of the Romanian Society for Historical Sciences (2019-2023)</i>	237

VI. REVIEWS

Victor NEUMANN, <i>Istoria evreilor din România</i> , București, Hasefer, 2018 (Iuliana Galeș)	238
LORD KINROSS, <i>Istoria Imperiului Otoman. Mărirea și decăderea Imperiului Turc</i> , București, Orizonturi, 2019 (Ovidiu Raetchi)	240
Steven PINKER, <i>Iluminismul azi. Argumente în favoarea rațiunii, științei, umanismului și progresului</i> , Cluj-Napoca, ASCR, 2019 (Cristian Verziu)	244
Marius TURDA, Maria Sophia QUINE, <i>Istorie și rasism. Ideea de rasă de la Iluminism la Donald Trump</i> , Iași, Polirom, 2019 (Alexandra Fulgeanu)	247
Orlando FIGES, <i>Crimeea. Ultima cruciadă</i> , Iași, Polirom, 2019 (Mihaela Florea Constantinescu)	250
Adi DOHOTARU, <i>Socialiștii. O moștenire (1835-1921)</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Valentin Gheonea)	255
Francesco GUIDA, <i>România în secolul XX</i> , Chișinău, Cartier, 2019 (Florin Vasilică Pascaru)	261
Maria BUCUR, <i>Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale</i> , Iași, Polirom, 2019 (Ana-Maria Iosif)	266
Andrei URȘU, Roland O. THOMASSON, Mădălion HODOR, <i>Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității din Decembrie 1989</i> , Iași, Polirom, 2019 (Iulian Hisom)	269
Dorina ROȘCA, <i>Le grand tournant de la société moldave. «Intellectuels» et capital social dans la transformation post-socialiste</i> , Paris, Presses de l'INALCO, 2019 (Ionuț Marcu)	271
Oana ZAMFIRACHE (coord.), <i>Corupția ucide?</i> , București, Curtea Veche Publishing, 2019 (Elena Gheonea)	274
In memoriam Nichita Adăniloiaie	278
In memoriam Gheorghe Râncu	281
In memoriam Alexandru Barnea	284

VI. RECENZII

Victor NEUMANN, *Istoria evreilor din România*, București, Hasefer, 2018, 357 p.

Un studiu despre istoria diverselor comunități cultural-lingvistice din România și relațiile dintre acestea este întotdeauna un prilej de reflecție asupra societății, de descoperire a evenimentelor care au marcat-o, dar și de conturare a direcțiilor de dezvoltare a cercetării viitoare. În toate lucrările sale, istoricul Victor Neumann face acest exercițiu intelectual, scoțând în evidență diversitatea și pluralitatea spațiului românesc. *Istoria Banatului*, *Tentația lui Homo Europaeus*, *Conceptualizarea istoriei*. *Limitele paradigmei naționale*, *Evreii Banatului* sunt câteva dintre studiile în care dimensiunea europeană și multiculturalitatea sunt analizate, documentate și oferă o perspectivă integratoare asupra istoriei României.

Volumul *Istoria evreilor din România* punctează câteva aspecte din trecutul comunității evreiești în relație cu societatea în care aceasta a viețuit: „autorul și-a propus să prezinte câteva fragmente relevante dintr-o istorie foarte bogată, evidențind diversitatea comunităților evreiești, istoriile lor văzute și înțelese din perspectiva diversității regionale românești și central-sud-est-europene”.

Un prim capitol este dedicat prezentării stadiului cercetărilor actuale despre comunitatea evreiască. Cititorul poate găsi trimiteri către lucrări importante despre evenimente pe care lucrarea de față le menționează, dar, datorită spațiului restrâns, nu le prezintă detaliat. Pe literatura de specialitate se bazează scurta trecere în revistă a istoriei secolelor XV-XVIII în spațiul românesc nord-dunărean.

De remarcat este importanța acordată culturii, cărților în mod special. Un capitol întreg este dedicat prezenței literaturii iudaice în colecțiile transilvănene din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Bibliotecile lui Johann Honterus (Johannes Honter), Francisc Davidis (Ferenc David), Gáspár Heltai (Kaspar Helth), Ioan al II-lea Sigismund Zápolya, principe al Transilvaniei, cuprindeau numeroase lucrări publicate în întreaga Europă, cărți prin care elita transilvăneană ajungea în contact cu ideile dezbătute de intelectualii europeni. Astfel, cărțile lui Moses Maimonide, *Constitutiones de fundamentis legis (Dispoziții legate de fundamentele legii*, Frankfurt, 1684), *De idolatria liber (Cartea despre idolatrie*, Amsterdam, 1642), *Dissertationes Aliquot a R. Mose Maimonide (Poarta lui Moise sau Câteva dizertații de Rabi Moise Maimonide*, Oxford, 1655) circulă în Transilvania secolului al XVII-lea. De asemenea, în colegiile unitariene clujene se studiau și volumele lui Spinoza sau Josephus Flavius. Acesta din urmă a fost cel mai citit autor în perioada respectivă, cărțile sale de istorie, *Antiquitates Judaicae*, regăsindu-se în diverse limbi în toate bibliotecile principatului, dar și la curtea lui Dimitrie Cantemir.

„Studii și articole de istorie”, vol. LXXXVII, 2020, pp. 238-277.

Cercetările anterioare ale autorului fac ca evreilor din Transilvania și Banat să li se acorde un spațiu mai important, trei capitole acoperind perioada secolelor XVIII-XIX. De o prezentare mai largă beneficiază un act legislativ care a influențat major viața comunităților evreiești și anume „Judenordnung”, actul administrativ din 1776 prin care se reglementa statutul evreilor din Banat. Reglementările priveau atât așezarea evreilor în diferite localități, cât și taxele pe care aceștia trebuiau să le plătească, respectiv limitările legate de diverse activități economice, comerciale și religioase. Statul habsburgic încerca să obțină nu doar câștiguri financiare, dar și să controleze grupurile cultural-lingvistice și să le asimileze în slujba imperiului.

Secolul al XVIII-lea a însemnat și organizarea sinagogilor și a instituției rabinatului în Banat. La Timișoara se construiesc primele sinagogi, una sefardă, alta askenază. Rabinii, veniți din mari centre europene, au avut un rol important în organizarea comunităților, respectiv în păstrarea tradițiilor. Dintre aceștia s-au făcut remarcați Johanan ben Isac, Hirschl Levy, care întrețineau o bogată corespondență cu elitele intelectuale europene, respectiv Chorin Aron. Acesta din urmă, influențat de scrierile lui Moses Mendelsohn, accesibile publicului din regiune, a inițiat o reformă religioasă în cadrul comunității evreiești arădene, care a presupus unele înnoiri în profesiunea cultului, inclusiv utilizarea limbii maghiare. Prima sinagogă reformistă a funcționat la Arad încă din 1831. Comunitatea s-a organizat și a devenit tot mai activă în viața social-economică a comunității prin inițiative personale sau activitatea unor asociații. Dar deschiderea către modernizare, către învățământul enciclopedic și către integrarea în societate a însemnat și facilitarea asimilării.

Din istoria secolelor următoare, XIX-XX, sunt reținute câteva momente importante, dar accentul cade mai mult pe modul în care autoritățile din Imperiul Austro-Ungar și Principatele Române, apoi România, au tratat problema cetățeniei evreilor, a integrării lor cu drepturi egale. „Secolul națiunilor” a scos în evidență diferența, o polarizare „noi-voi” care a dus la numeroase conflicte: „Accentele xenofobe și antisemite care apar acum pentru întâia oară în varianta lor modernă în micile regiuni central-est europene se explică prin neputința intelectuală de a construi o ideologie națională fără a nega diversitatea cultural-lingvistică și religioasă.” (p. 190) Din păcate mulți intelectuali de seamă au susținut în articole de presă sau studii idei rasiste, antisemite. Mihai Eminescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Vasile Conta, Nicolae Iorga au fost nume importante ale elitelor intelectuale care au rezonat cu antisemitismul din societate. În anii patruzeci ai secolului trecut discursul antisemit a fost dublat de acțiune. Introducerea unei legislații discriminatoare și abuzive precum Decretul din 21 martie 1941 cu privire la exproprierea proprietăților urbane evreiești, episoadele de violență sau deportările masive ale evreilor în Basarabia și Bucovina sunt câteva aspecte pe care capitolul dedicat perioadei antonesciene le aduce în atenția publicului. Prezentarea și comentarea documentelor care demonstrează politica antisemită a statului român este dublată de prezentarea acțiunii unor personalități evreiești care au încercat să protejeze sau să salveze grupurile aflate în pericol de deportare. În acest sens sunt evidențiați rabinul – șef Alexandru Șafran, respectiv baronul Franz von Neumann, patronul fabricii de textile din Arad.

Perioada postbelică este marcată de întărirea ideilor sioniste, de intervenția autorităților în viața comunității prin marginalizarea unor lideri care nu erau întrutotul de partea noului regim, dar și de participarea activă, la vârful autorităților comuniste, a unor persoane precum Ana Pauker, Leonte Răutu, Iosif Chișinevschi, Mihail Roller și alții care au impus ideile staliniste.

Așadar, în paginile *Istoriei evreilor din România* regăsim o bogăție de trimiteri bibliografice și o prezentare concentrată a istoriei comunității evreiești prin instituțiile sale, prin cărțile și personalitățile care au avut un rol important în întreaga societate românească. Volumul reușește să îndeplinească două obiective: pe de o parte să facă o scurtă, dar relevantă istorie a unei comunități cultural-lingvistice minoritare, pe de altă parte să integreze istoria acesteia și istoria regională în context european, evidențiind convergențele est-vest, elementele comune ale culturii și istoriei europene.

Iuliana GALEȘ

LORD KINROSS, *Istoria Imperiului Otoman: mărirea și decăderea Imperiului Turc*, București, Editura Orizonturi, 2019, 522 p.

John Patrick Douglas Balfour, devenit Lord Kinross (al treilea baron Kinross, un titlu acordat în anul 1902 pentru un judecător scoțian, bunicul lordului Kinross) a fost un scriitor și diplomat britanic, specializat în problemele Orientului Mijlociu și ale spațiului islamic. Absolvent al prestigiosului Balliol College de la Oxford, care îi numără printre alumni pe John Wycliffe, Adam Smith, Aldous Huxley, Harold Macmillan sau Boris Johnson, Kinross a fost detașat pentru o scurtă perioadă la Ambasada Britanică din Cairo, cunoscând, așadar, din interior balanța de putere și mizele strategice ale Orientului. Totuși, chemarea sa nu a fost una de înalt funcționar al Majestății Sale, după cum nu a fost nici una de istoric de carieră, Kinross fiind o fire mai degrabă boemă, care nutrea un ușor dispreț aristocratic pentru vocațiile disciplinate și riguroase. A preferat să se dedice gazetăriei, corespondențelor din spațiul islamic, literaturii și, poate, unei cariere de spion care devenise specifică în Imperiul Britanic pentru profilul său de scriitor-diplomat-călător în Orient (T.E Lawrence, Gertrude Bell, Lawrence Durrell corespund aceluiași profil).

Lordul Kinross a cunoscut succesul cu patru dintre cărțile sale – toate de popularizare a istoriei: „Ataturk: renașterea unei națiuni” (1964)¹, „Între două mări: nașterea Canalului Suez” (1968)², „Hagia Sophia: O istorie a Constantinopolului” (1972)³ și „Secolele otomane: Mărirea și decăderea Imperiului Turc” (1977)⁴. E important să precizăm încă de la început că Lord Kinross nu își asumă în aceste lucrări o perspectivă integrală de istoric, ci, mai degrabă, una de scriitor care vrea să

¹ Lord Kinross 1964.

² Lord Kinross 1968.

³ Lord Kinross 1972.

⁴ Patrick Balfour, Baron Kinross 1977.